

Minder fra Tisvilde

Af William Scharff †

I anledning af Niels Bohrs 70-års fødselsdag i 1955 skrev en række af hans venner og nærmeste nogle små erindrings-essays om samværet med ham. Vennen og sommernaboen, maleren William Scharff valgte at sende sin hilsen formet som et brev. Som udgangspunkt valgte Scharff et samvær samme sommer, hvor Niels Bohr havde ladet sig portrættere af vennen. Nedenstående repræsenterer nogle uddrag af dette brev. For kontinuitetens skyld er enkelte af de udvalgte afsnit byttet om i forhold til den oprindelige sammenhæng, men ellers er der ikke foretaget nogen ændring.

Når du i sommer var undervejs over til atelieret, hørte jeg det på lang afstand som et kor af fugleunger, for du kom luntende midt i en flok børnebørn. De hang ved dine hænder, i din jakke, eller hvor de kunne få fat, og det var dejligt at se den åbenbare og gensidige glæde, I havde ved hinanden. Undertiden tænkte jeg, at det måtte kunne være svært for dig at arbejde i Pavillonen, når jeg hørte skaren myldre ud af huset under høje råb, hvor ordet »Farfar« stadig kom igen. Jeg må vist over for dig selv have givet udtryk for noget i den retning. I hvert fald husker jeg, at du en dag beroligede mig fuldstændigt ved at sige: »Det er sådan en lettelse at have alle børnene om sig.« – Det kunne ikke siges klarere. Din kærlighed til børn, din evne til at vække deres tillid og få kontakt med dem er noget centralt i din natur. Det er noget, jeg ofte har tænkt over. I tanken har jeg sammenlignet dig med H. C. Andersen, som du minder om i flere henseender og navnlig i dit forhold til børn. Det hænger sammen med din umiddelbarhed – din evne til at se alt med friske øjne.

Du oplever naturen med samme intensitet som barnet. Intet er så småt eller dagligdags, at du ikke kan glæde dig eller undre dig over det.

En nærmere kontakt med Margrethe og dig opstod først, da I for godt 30 år siden købte Lynghuset, da vi i et par år boede i Italien. Da vi kom hjem, var I blevet vore naboer. Lynghuset var dengang for os ét med Rigmor Stampe, som, da vi havde købt Spånekrogen i 1918, blev vor gode vejleder

og moderlige veninde. Da hun døde, var det en stor sorg for os. Lynghuset gled ud af vor verden, og vi kunne ikke ane, at det skulle få beboere, som vi kunne knyttes til i et livsvarigt venskab.

Lundene var tyndt befolket dengang. Foruden vore to huse var der kun Dagmar og Victor Bendix' og Julius Paulsens. – Vi dannede snart en lille kreds, der jævnlige sås og senere blev udvidet med Seedorffs og dr. Børges. – Julius Paulsen elskede at have gæster og gøre det festligt for dem. Hos ham kunne man endnu finde den atmosfære, der var typisk for firsernes kunstnerhjem. Der blev dækket op med store fade og et regiment af vinflasker. For at skabe den rigtige stemning skulle der, selv på lune sommeraftener, fyres i pejsten, skønt den altid røg gudsjammerligt. Jeg husker en sådan aften, da I og vi var der. Stuerne var så tilrøgede, at vi overhovedet ikke kunne være inde i huset. Vi måtte rykke udenfor, hvor der så i hast blev arrangeret borddækning, og vi spiste ved lampeskæret inde fra stuerne. En anden gang havde du og Ingeborg hinanden til bords dernede, og jeres konversation drejede sig for en del om den usædvanligt tunge og søde rødvin, der blev serveret. Da I begyndte at føle jer lidt øre i hovederne, undersøgte du flasken foran dig lidt nærmere og opdagede, at det var en kraftig portvin, I sad og drak til maden. – Den slags tog man ikke så nøje hos Julius. – Når kredsen samledes hos jer, var vi altid ivrige efter af din egen mund at høre om alt det nye, der skete i naturvidenskaben. Ikke mindst Julius Paulsen stillede dig ustandseligt spørgsmål, som ikke altid var lige lette at besvare.

Jeg husker således, at han en gang, da du med begejstring havde udviklet de nye ideer for os, sagde: »Ja, alt det kan nu være meget godt, men hvad så med det evige liv?« – Din tålmodighed var stor med os lægfolk.

I tidens løb prægedes vort samvær i Lundene i stigende grad af børnenes ustandselige færden fra hus til hus.

En tid var der en slags kunstakademi på stedet. De unge kunstnere mødte op i malerkitler, og der blev fremskaffet lærred og pensler. Jeg måtte give råd og vejledning og erindrer Aage som den, der bevægede sig på det højeste kunstneriske plan. Han var meget forarget på Lotte, som ustandselig vandrede fra staffeliet hen til det træ, hun havde valgt som motiv, og satte farve af på stammen, grene og blade for at sikre sig, at hendes maleri kom til at »ligne rigtigt«.

Ja, der var sandelig livligt i Lundene i de år, børnene voksede op.

Du husker vel nok dig selv som ivrig deltager i børnenes syvkortspil? Det var en stadig tilbagevendende beskæftigelse på regnvejrsdage og foregik omkring bordet i vores havestue. Senere foretrak børnene poker. Det kom til at høre til traditionerne i juleferien og ville gerne trække lidt længe ud om aftenerne, hvorfor du ikke sjældent kom ned hos os for at hente spillerne hjem. Hans var især ivrig, forvisset om glimrende kombinationer og stor snedighed. Du var som rådgivende tilskuer lidt slem til at holde ham nede og gøre ham usikker. For øvrigt glemte du undertiden dit ærinde. Så ringede Margrethe og spurgte, om I slet ikke havde tænkt at skulle i seng. En af de faste juleferietraditioner var din højtlesning om aftenen for børnene ved jeres pejs. Morten var ikke ret stor, da han fik lov til at være med. Jeg husker, hvor begejstret han var, når han kom hjem sådanne aftener. Her hørte han for første gang nogle af Dickens' juleeventyr.

I utallige spørgsmål, menneskelige og praktiske, har vi fået råd og støtte hos jer. Jeres aldrig svigtende interesse for mit arbejde og de vanskeligheder, jeg der har haft at kæmpe med, har haft og har en umådelig betydning for mig. – Husker du vor tur til Bergsjöholm, da jeg arbejdede på udsmykningen dér? Dr. Børges og professor Klein var med. På hjemturen kom vi for sent til sidste færge. Praktisk som du er, satte du dig straks i bevægelse for at leje en. Det lykkedes dog ikke, og vi måtte overnatte i Helsingborg. Det kneb med hotelplads til os alle. Det var vist Margrethe og dig, som fik det første værelse, meget fornemt, med himmelseng og dikkedarer på forhøjning. Efterhånden gik det ned ad bakke. Klein og jeg, som var de sidste, der fik husly, endte i et lille hul, hvor vi tilbragte hele natten med at snakke.

Vores herlige familietur til Isefjorden efter muslinger ligger ikke så langt tilbage. Den mindes jeg ofte. – Margrethe og jeg var optaget af at se på børnene, som vadede rundt efter muslinger ude i fjorden – du indsugede stedets ejendommelige skønhed og blev meget interesseret i en græssende hest. Pludselig kaldte du: »Margrethe, Margrethe, kom og se hesten.« – Margrethe skulle dele din begejstring over skønheden i solens stråler henover dyrets blanke skind, dets smukke skulpturelle form og den sindrige mekanik i hesten, når den gnabbede det korte græs af. Bagefter kørte vi over til Roskilde Fjord, hvor jeg ser dig tydeligt for mig, liggende på maven på en bådebro, midt i en flok børn og som den ivrigste studere rejstimerne nede i vandet. – Dette hændte i en af de mange somre, der i erindringen synes

lige så solforgyldte som den i år, hvor vi, når vi sad i atelieret, følte at luften derude dirrede af varme og græshoppesang. Tiden fløj, medens de afbrændte tændstikker tårnede sig op på stolen ved din side.

I en længere årrække anvendte du mange kræfter på skovhugsten, som du indviede børnene i, efterhånden som de blev store nok til at være med. De elskede det, og du fik lejlighed til at få udløsning for din trang til legemligt arbejde og til at udnytte dine evner som praktisk organisator. Der var i årenes løb vokset altfor mange træer op omkring jeres hus, hvis omgivelser helt havde skiftet karakter. Det blev en hel lidenskab for dig at hugge dem om. Det kunne ske, at øksen gik i dit ben i stedet for i et træ, og i din iver røg der af og til også et par af vores – træer altså –.

I 1930erne forstyrredes dette idylliske familieliv i Lundene af den truende verdenssituation, som begyndte at mærkes direkte med strømmen af flygtninge fra Tyskland. Man fik indblik i de mange tragiske skæbner, og du var utrættelig i dit arbejde for at hjælpe de ulykkelige mennesker.

Den 31. august 1939 besøgte I os sammen med nogle fælles venner, bl. a. Haugen-Johansens, som nu er borte. Det var en skøn sommeraften og så stille, at vi efter middag kunne sidde udenfor med levende lys på bordet. Men den sædvanlige hyggelige stemning ville ikke indfinde sig. – Vi var trykkede og urolige over den alvorlige situation ude i verden. Ustandselig måtte en og anden ind i atelieret og lytte til radioen. Det ramte os alle frygteligt, da vi erfarede, at krigen var brudt ud. Snart efter tog vore gæster hjem. Ingeborg og jeg fulgte Margrethe og dig på vej. Det var svært at skilles. Længe blev vi stående ved skellet, inden vi, tunge om hjertet gik hver til sit under den klare stjernehimmel.

Inden længe skulle vi på nærmeste hold få krigen at føle, også på den lille sjællandske plet, vi bærer en fælles kærlighed til.

Mange ensomme ture gik jeg omkring jeres tomme hus i de år, I var borte fra Danmark. De sørgelige minder trænger sig på. Jeres hastige afrejse, Aages vanskeligheder for at følge efter, Moster Hannas og Rigmors fangenskab – og Ulla og Erik, som måtte efterlade deres lille Anne hos dr. Børges. Altid gik vi i angst og uro for, hvad der kunne tilstøde jer. Og som tiden gik, og krigen syntes uden ende, voksede vor ængstelse. Alt var mørke og håbløshed. Vort gamle liv i Lundene en fjern drøm. Nu søgte Gestapo efter våben i vore haver.

Alt dette er blevet historie.

Vi har genoptaget vort samvær i Lundene. Fornylig tilbragte vi en dejlig sommeraften inde hos jer sammen med Seedorffs og Johannes Pedersen.

Men de forfærdelige problemer, krigen skabte, står vi midt i. De behersker os, vi er blevet mere forjagede og ser derfor knapt så meget til hinanden som i gamle dage.

Lundene er også forandret. Der er ikke så fredeligt mere. Det mondæne Tisvilde er rykket os ind på livet. En fuldstændig kontrast til min barndoms-egn. Da jeg i halvfemserne boede hos mine bedsteforældre, var Tisvilde et afsides sted, helt isoleret fra de moderne bysamfund af Gribskov og Arresø. Befolkningen var næsten selvforsynende og levede på århundredgamle traditioner. – Hekse og troldtøj var realiteter for disse mennesker, som kun fik kontakt med omverdenen, når de med hestespand kørte til Hillerød, eller en sjælden gang til København. Det var – set med nutidens øjne – en såre »underudviklet« befolkning, men den havde sin sjæl i behold.

Da jeg som ung vendte tilbage til egnen efter første verdenskrig, var meget blevet anderledes. Fiskerlejet var blevet en landliggerby, og murer-mesterhusene skød op som paddehatte langs landevejen. Men i Lundene genfandt jeg »de tabte skove«. Det var en barsk, forblæst sandbakke, hvor civilisationen endnu ikke havde udslettet den oprindelige natur. Her boede endnu gamle mennesker, som respekterede troldtøjet oppe i Blæsbjerg. – Endnu da I kom dertil, var Lundene et nøgent landskab: Når vi stod på den lange sandmile, hvorpå vore huse ligger, og som strækker sig langt ind i skoven, kunne vi se Kullen. – I dag er alt forandret. Det, som for ikke længe siden var en øde egn, har nu næsten karakter af en villaby. Bungalowerne flourer, og de, der kommer efter os, vil opleve et helt andet Tisvilde end det, der drog os til sig.

Men himlen vil altid lyse af reflekserne fra havet og Arresø. Skoven er den samme. Kommende generationer vil, ligesom vi, opleve dens katedralstemning, dens dramatik og poesi. De vil lytte til vindens gang i trækro-nerne, den fine melodi i bladenes ringlen og det fjerne bølgeslag fra havet. Evighedsfornemmelsen vil fylde deres sjæl.

I en fjern fremtid vil en og anden, ligesom du og jeg, elske tusden, der om natten sidder med sine dejlige rødglødende øjne på mospuden ved den mørke træstamme. Månen vil lyse, store »El Greco« skyer drage over den mørke himmel, og skovkammen vil kaste sine skygger ud på den månebelyste jord og fremmane troldfolket, der huserede i Lundene i vor ungdom.